

MŪSŲ IŠKILŪS KRAŠTIEČIAI

Lietuvai paaukotas Vladislavo Mongirdo gyvenimas

Iš Kretingos krašto kilusio Vlado Mongirdo (1877–1960) gyvenimas apėmė visą 19 ir 20 amžiaus sandūroje Lietuvos išgyventų dramatiškų įvykių spektrą – nuo Nepriklausomos Lietuvos karejo iki Sibiro tremtinio.

Mišučių dvaro Mongirdai

Iškilus kretingiškis mums žinomas kaip gydytojas, dramaturgas, poetas, publicistas, pirmojo lietuviško vaidinimo dalyvis, lietuviškos spaudos platintojas, lietuvių kultūros ir tautinio judėjimo veikėjas, Aukštadvario bajorų Mongirdų giminės šakos pradininkas, 1917 m. Vilniaus konferencijos dalyvis, Lietuvos kariuomenės kūrėjas savanoris, karininkas, Trakų apskrities kūrėjas.

Vladislavas Jonas Mongirdas gimė 1877 m. gegužės 6 d. rytuose Kretingos valsčiui priklausiusiam Mišučių dvaro Notiskės palivarke, Jono Viktoro Benedikto (1848–1919) ir Olimpijos Šalkauskaitės (1854–1911) Mongirdų šeimoje, kurioje užaugo dvi dukterys ir du sūnūs. Vladislavas buvo antras vaikas šeimoje.

Pakrikštytas birželio 11 d. Budrių filijinėje bažnyčioje Vladislavo Jono vardais. Krikštavėliais buvo pusbrolis – tėvo brolio sūnus, bajoras Eduardas Zigmantas Mongirdas (1887–1957) su motinos giminaite našle Anastazija Šalkauskiene.

Vladislavo tėvas buvo įtakingas apylinkės dvarininkas, vienas iš dabartinės Budrių Šv. Kryžiaus Išaukštinimo bažnyčios statybos rėmėjų. Valdžia jam patikėjo svarbiam pareigai – vadovauti karo reikalams tinkamų žirgų ir arklių apskaitai Kretingos valsčiuje.

Jis buvo kilęs iš Kauno gubernijos bajorų Mongirdų giminės Mišučių šakos, kurią pradėjo jo senelis Vincentas Kazimieras Mongirdas (1795–iki 1863), gimęs Vyžuonų parapijoje, dirbęs Kolegijos sekretoriumi Vilniuje.

Užsiėmimo, energijos, veiklumo, užsibrėžto tikslo siekimo Vladislava, greičiausiai, įkvėpė jo močiutė Michalina Mongirdienė (Bankauskaitė, 1823–1905), kuri būdama 43 metų

amžiaus našle vis dėlto išdrįso palaikyti 1863 metų sukilimą – Mišučių dvare slėpė ginklus ir paraką.

Už tai 1864 m. rugpjūčio 1 d. Telšių apskrities Tardymo komisija jai išskėlė bylą, kurią 1864 m. spalio 15 d. persiuntė Kauno gubernijos Politinių bylų tardymo komisijai. Teismas įvyko 1865 m. kovo 3 d.

Dokumentuose įrašyta, kad paskirta bausmė yra 300. Dabar jau nežinia, kaip ta bausmė buvo matuojama – pinigais, grūdais ar kitkuo, bet naudojimas turtu nebuvo apribotas.

Vladislavas mokėsi Palangos keturių klasių progimnazijoje kartu su būsimu Lietuvos prezidentu Antanu Smetona. 1896 m. baigė Mintojus (Latvija) gimnaziją, kurioje dalyvavo lietuvių moksleivių ratelių veikloje.

1896 m. įstojo į Maskvos universiteto Medicinos fakultetą. Ten besimokydamas dalyvavo slaptos lietuvių studentų draugijos veikloje. 1903–1904 m. buvo jos valdybos pirmininku. Puikiai mokėjo lietuvių, rusų, lenkų ir vokiečių kalbas.

Vaidino**istoriniame spektaklyje**

Vasaromis jaunasis gydytojas atostogaudavo Palangoje „Tuhanovičių“ viloje, kurią buvo įsigijęs Vladislavo tėvo brolis iš pirmos santuokos – Mečislavas Mongirdas (1827–1898).

Tuo metu viename vilos namelių pirmąją Palangoje fotoateljė buvo įrengusi Mečislavo dukte, pirmoji Lietuvoje moteris fotografė Paulina Mongirdaitė (~1865–1924).

1899 m. rugpjūčio 20 d., atostogų metu Palangoje jis kartu su bendražygiais grafo Felikso Tiškevičiaus prekių sandėlyje, stovėjusiame ant juos kranto prie tilto, kuriame tilpo 500 žmonių, surengė pirmąjį viešą lietuvišką spektaklį – Juozo Vilkutai-

Studentas Vladas Mongirdas. Nacionalinis M. K. Čiurlionio dailės muziejus.

čio–Keturakio komediją „Amerika pirtyje“.

Kartu su V. Mongirdu prie spektaklio organizavimo prisidėjo pirmasis Kretingos prekybininkas katalikas Edvardas Empacheris, aktorė ir režisierė Stanislava Jakševičūtė, studentas Augustinas Janulaitis, Kretingos gydytojas Feliksas Janušis, pedagogė Jadvyga Juškytė, spektaklio režisierė Gabrielė Petkevičaitė-Bitė, palangiškis gydytojas Liudas Vaineikis, rašytojas Povilas Višinskis, gydytojas iš Smolensko Kazimieras Zalnieriūnas bei palangiškiai gimnazistai Gabalis ir Stanislovas Kuizinas.

Tuomet dar buvo draudžiama lietuviška spauda lotyniškais rašmenimis. Palangos spektaklio organizatoriai pasinaudojo vienintele politine galimybe viešai prabilti lietuviškai – nuo scenos.

Spektaklis nuskambėjo kaip tautos savimonės akcija, kuria grupelė žmonių pareiškė pasauliui, kad lietuviai yra, kad jie turi savo kalbą ir savo žemę.

Istoriniame spektaklyje bežemi ūkininką Bekampį vaidinęs Vladislavas Mongirdas buvo vienas pirmųjų aktorių – ėmė mokytis savo vaidmenį dar nesurinkus visos aktorių trupės.

Aktorių grupės nuotrauką afišai savo fotopaviljone padarė jo pusseserė, fotografė Paulina Mongirdaitė. Spektaklio afišų platinimu ir klijavimu su didžiausiu pasišventimu užsiėmė Vladislavas Mongirdas ir Augustinas Janulaitis, kurie per porą vakarų dviračiais apvažiavo didelę dalį Zemaitijos klijuodami prie stulpų, tvorų, pastatų didžiules lietuvių ir rusų kalbomis atspausdintas afišas apie pirmą viešą lietuvišką spektaklį.

Premjeros diena, likus valandai iki pasirodymo pradžios, Palangos policijos viršininkas Nikolajus Nikitinskis ėmė kabinėtis ir grasinti uždrausti vaidinimą, nes tarp aktorių yra studentų. Išsėkus kantrybei jau nugrimuotas V. Mongirdas čiupo neprrašytą sveičią už pakarpos ir davęs stiprų žandarą išgrūdo laukan. Išmetęs žandą ir už jo nugaros užrakinęs duris, jis sugrįžo scenon

Vladislavas Mongirdas

nius vakarus, o už gautas pajamas rėmė lietuvišką spaudą. Kardomasis areštas taikytas beveik 4 mėnesius, paskui paleistas už užstatą.

Areštas neužgesino entuziazmo – 1901 m. „Ameriką pirtyje“ vėl buvo planuojama vaidinti Palangoje, tačiau buvo suimtas grupę vienijęs centras – gydytojas Liudas Vaineikis. Tuomet Augustinas Janulaitis įkūrė keliaujančių artistų grupę, kuriai priklausė ir V. Mongirdas.

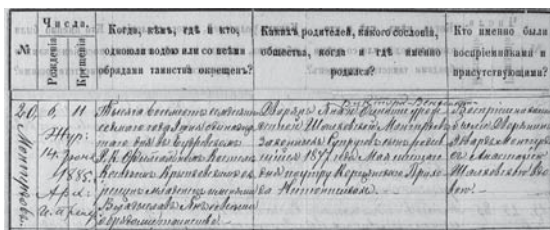
Buvo ištremtas už lietuvišką veiklą

Studijų metais Vladislavas Mongirdas Apuoko slapyvardžiu laikraščiams „Varpas“, „Darbininkų balsas“ siuntė savo straipsnius, eilėraščius, apsakas.

Nepriklausomos Lietuvos metais buvo žinomas kaip spaudos bendradarbis – politinę ir socialinę priespaudą smerkiantys jo eilėraščiai, vaizdeliai ir tekstai buvo publikuoti periodiniuose leidiniuose „Ūkininkas“, „Vilniaus žinios“, „Skardas“, „Lietuvos žinios“, „Lietuvos ūkininkas“ ir kituose.

Kartu su Jonu Biliūnu ir Augustinu Janulaičiu parengė straipsnių rinkinį „Kaimiečių kovos su ponais“ (1905).

(Nukelta į 6 p.)

Vladislavo Jono Mongirdo Krikšto įrašas, Budrių RKB, 1877 m.

Mišučių dvaro rūmai sovietmečiu. Stepono Kaštauno nuotr., 1966 m.

Spektaklio „Amerika pirtyje“ organizatoriai ir aktoriai nufotografuoti Paulinos Mongirdaitės fotoateljė Palangoje, 1899 m. Nacionalinis M. K. Čiurlionio dailės muziejus. Pirmoje eilėje iš kairės sėdi: 1 – Kazys Zalnieriūnas, gydytojas iš Smolensko, 2 – Jadvyga Teofilė Juškytė (1869–1948), knygnešė, daraktorė, tautosakininkė, spaudos bendradarbis („Siršė“), 3 – Liudas Vaineikis (1869–1938), rankose laikantis spektaklio afišą, palangiškis gydytojas, knygnešys, visuomenės veikėjas, 4 – Stanislava Jakševičūtė-Venclauskienė (1874–1958), profesionali aktorė, režisierė, 5 – Feliksas Janušis (1867–1920), kretingiškis gydytojas, literatas. Antroje eilėje stovi: 1 – Vladislavas Mongirdas (1877–1960), studentas, būsimasis gydytojas, dramaturgas, poetas, spaudos bendradarbis („Apuokas“), 2 – Edvardas Empacheris (?), kretingiškis krautuvininkas, uždraustas spaudos platintojas, 3 – Augustinas Janulaitis (1878–1950), Maskvos universiteto Teisės fakulteto studentas, knygnešys, visuomenės veikėjas, 4 – Povilas Višinskis (1875–1906), rašytojas, spaudos darbuotojas, režisierius, lietuviškos propaguotojas, politinis veikėjas, 5 – Gabalis, palangiškis gimnazistas, 6 – Stanislovas Kuizinas (1881–1943), palangiškis gimnazistas, būsimasis pulkininkas leitenantas, vienas iš Lietuvos jūrininkų sąjungos steigėjų, spaudos bendradarbis („Sista“), „Kario“ redaktorius.

MŪŠŲ IŠKILŪS KRAŠTIEČIAI

Lietuvai paaukotas Vladis

(Atkelta iš 5 p.)

Vladislavo Mongirdo kraštis „Iš prieskario Trakų gyvenimo atsiminimų“ 2002 metais publikuotas knygoje „Aukštadvaris“.

1902 m. vasario 27 d. už lietuvišką veiklą studentas V. Mongirdas nubaustas administracine tvarka ir išstremtas dvejiems metams į Šiaurės Kaukazo Armaviro miestą (Rusija), kur netoliese gyvena jo tėvo brolis, apylinkės veterinaras Kazimieras Mongirdas (1857–?)

Iš ten lietuvių laikraščiams siuntė eileraščius ir apysakas, 1904 m. sukūrė dramą „Kovoje už laisvę“, kurioje vystoma kovos su skriaudėjais ir tėvynės pavergėjais mintis.

Gavęs leidimą, medicinos studijas tęsė Tomске (Rusija), vėliau grįžo į Maskvą. 1906 m. baigęs Maskvos universitetą, gavo gydy-

Vytauto Didžiojo paveikslui pasitikti skirti vartai prie Aukštadvario dvaro parko. 1930-08-17. Nacionalinis M. K. Čiurlionio dailės muziejus. tojo diplomą.

Gyvenimo posūkis – į Aukštadvarį

1901 m. žiemą Vladislavas

Mongirdas vyko švęsti Kalėdų pas savo seserį Sofiją Oną (1875–?), nutekėjusią į Radomislį (7 km nuo Aukštadvario, prie Užgusčio).

Buvo pūga, tamsu, ir vėzikas, vežantis iš Rūdiškių geležinkelio stoties, paklydo. Aukštadvaryje pagal liepų alėją jie suprato esant dvarą ir sustojo paklausti kelio. Taip Vladislavas susipažino su dvaro savininko Bronislovo Malevskio dukterimi Elena Konstančia (1881–1935), kurią 1907 m. vedė ir įsikūrė žmonos dvare.

Uošvis Bronislovas Malevskis jam pastatė atskirą namuką-ambulatoriją, kuriame buvo galima priiminėti lignonius.

Čia buvo laukiamasis kambarys, kur ant stalo gulėjo laikraščiai, knygelės lietuvių, lenkų, baltgudžių ir net žydų kalbomis.

V. Mongirdas rūpinosi ne tik medicinos pagalbos teikimu, bet ir švietimo, kultūros bei lietuviybės reikalais. Augęs Žemaitijoje stebėjosi, kad Aukštaitijoje bendraujama lenkų kalba. Pamažu pacientus ėmė kalbinti lietuviškai. Savo lėšomis perkadavo įvairių knygielių ir dalindavo kiekvienam, su kuriuo galėdavo lietuviškai susikalbėti.

Gydytojas steigė kaimuose knygynėlius, vežiodavo laikraščius, dažniausiai „Lietuvos ūkininką“. Nors buvo kairiųjų pažiūrų, platinė ir maldaknyges, katekizmus, katalikiškus laikraščius.

Knygos įvairiomis kalbomis buvo pasiskolinamos ir iš dvaro bibliotekos. Jo žmona, kai dar buvo sužadėtine, platindavo lietuviškas knygeles, kurias Vladislavas jai įteikdavo atvažiuodamas pasisvečiuoti.

Vilniaus Mokslų akademijos Vrublevskių bibliotekoje saugomi keli laiški Marijos Šlapelienės knygynui Vilniuje, kuriuose 1911–1913 metais V. Mongirdas iš Aukštadvario skirtingiems žmonėms užsako įvairių leidinių.

Vieno laiško pabaigoje priduria: „Taigi, pagal šiuos 4 adresus išsiųskite po vieną egzempliorių. Tik savo firmos nedėkite, kad nežinotų, kas išsiuntė. Būdamas Vilniuje užsukiu ir sumokėsiu“.

V. Mongirdo užsakyti leidiniai pasiekdavo Valkininkus, Varėną, Dusmenis, Onuškę, Semeliškes, Žiezmarius ir daugelį kitų Lietuvos vietovių.

Prasidėjus Pirmajam pasauliniam karui, 1914 m., V. Mongirdas buvo mobilizuotas į Rusijos kariuomenę. Tarnavo Trakų apskrityje užfrontės gydytoju, vėliau – karo gydytoju.

1915 m. Aukštadvario dvaro ambulatorija sudėgė, tad tarpukariu lignoniai buvo priimami specialiai įrengtame dvaro kambaryje. Apylinkėse siaučiant dizenterijai ir šiltinei V. Mongirdas paskirtas epidemiologu.

Lietuvos valstybingumo atkūrimo veikla

1917 m. rugsėjo 18–22 d. V. Mongirdas dalyvavo Lietuvių konferencijoje Vilniuje, kuri išrinko Valstybės Tarybą ir atstovavo Aukštadvario apylinkių gyventojams.

Grįžęs su šios konferencijos nutarimais supažindino vietos gyventojus. 1918 m. kartu su kitais lietuviams aktyviai įsitraukė į nepriklausomos valstybės kūrimą, buvo aktyvus Lietuvos valstybingumo atkūrimo šalininkas.

Praėjus daugiau nei pusmečiui po Lietuvos Nepriklausomybės paskel-

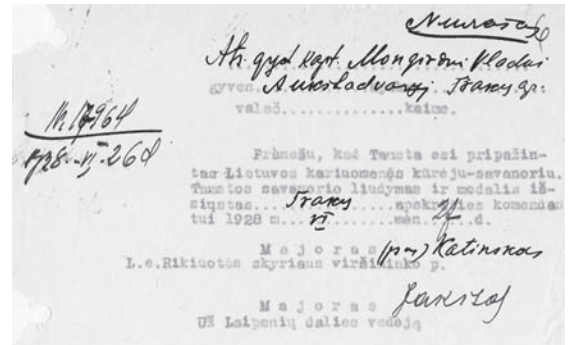
ieškoję katalikų bažnyčioje, nulėmė, jog žmonės buvo raginami kurti partiją, o ne valsčių komitetus.

Vyriausybė akcentavo vietos savivaldos svarbą ir ragino kurti savo valdžią iš 5–7 asmenų Parapijos komitetų, kurie imtų patys tvarkyti apylinkės gyvenimą, susisiekti su kaimynų Parapijų komitetais ir bendrai steigti Apskričių (Kreisų) komitetus, o šie, savo ruožtu, palaikytų nuolatinius ryšius su Lietuvos Vyriausybe.

Buvo pirmasis Trakų apskrities vadovas

Vietos savivaldybės turėjo būti atrama dar silpnai centrinei Lietuvos valdžiai.

Gyventojai subruzdavo organizuotis. Norėdama išvengti stichiskumo, V. daus reikalų ministerija parinko vietose arba pasiuntė į apskritis savo atsto-

Laiškas, informuojantis Vladą Mongirdą apie jam suteiktą Lietuvos kariuomenės savanorių medali. Lietuvos centrinis valstybės archyvas.

bimo 1918 m. lapkričio 11 d. kartu su Merkinės ir Trakų dekanatų kunigais ir inteligentais jis įsteigė lietuvišką Aukštadvario progimnaziją. V. Mongirdas buvo progimnazijos komiteto nariu ir išrinktas mokyklos Tarybos sekretoriumi.

1918 m. pabaigoje politinė padėtis Lietuvoje buvo pakankamai sudėtinga. Nors Pirmąjį pasaulinį karą pralaiminti Vokietija pripažino tautų apsisprendimo teisę, Vilniuje jau veikė Lietuvos Valstybės Taryba, paskelbusi Vasario 16 d. aktą, buvo sudaryta Lietuvos Vyriausybė, tačiau valdžia dar buvo vokiečių rankose.

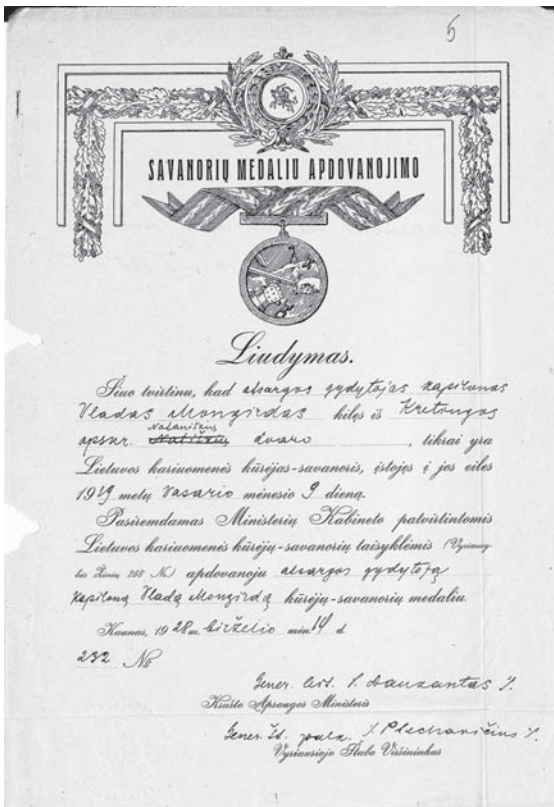
Buvo aišku, kad vokiečiai iš Lietuvos tuoj pasitrauks, todėl reikėjo kuo skubiau sudaryti valdžios perėmimo vietoje mechanizmą, užtikrinti gyventojų saugumą. Matyt tai, kad Valstybės Tarybos daugumą sudarė dešiniųjų pažiūrų atstovai, atramos

vus igaliojinius, kurie aiškino valdžios politiką, rengė gyventojų susirinkimus, padėjo organizuoti savivaldą.

Jie turėjo informuoti Centrinę valdžią apie realią padėtį vietoje. Kuriant Aukštadvario komitetą konkuravo lietuviškai ir lenkiškai kryptis. Nugalėjo lietuviška, o jos lyderiai buvo gydytojas Vladislavas Mongirdas ir kunigas Grigonis.

Kaišiadorių apskrityje vyriausybės igaliojinius buvo daktaras V. Mongirdas. Vėliau igaliojiniams tapo apskrities viršininkai. Tad ir V. Mongirdas nuo 1918 m. gruodžio iki 1919 m. vasario mėn. buvo pirmuoju Trakų apskrities viršininku.

Vladislavas Mongirdas tuo metu buvo ir Trakų apskrities gydytoju. Trakai dar buvo okupuoti lenkų, tad apskrities centras perkeltas į Kaišiadoris. V. Mongirdas buvo renkamas į apskrities tarybą. Daugiau kaip

Liudijimas, kad Vladislavas Mongirdas apdovanotas Lietuvos kariuomenės savanorių medaliu. Lietuvos centrinis valstybės archyvas.

Aukštadvario dvaro žuvininkystės ūkyje. Fotografavo Vincas Uždavynis, 1932. Šiaulių „Aušros“ muziejus.

Kaišiadorių pradžios mokyklos mokinių ekskursija Aukštadvaryje, 1931-05-21. „Kaišiadorių vidurinės mokyklos ekskursija Dr. Mongirdo sode, Aukštadvaryje, 1931-05-21.“ Lietuvos liaudies buities muziejus.

MŪSŲ IŠKILŪS KRAŠTIEČIAI

Ilovo Mongirdo gyvenimas

trejus metus buvo jos pirmininkas, vėliau – garbės pirmininkas.

1919 m. mirus tėviui Mišūčių dvarą paveldėjo brolis Vytautas Juozapas Mongirdas (1888–1943), o Vladislavas savo dalį pardavė, kadangi jau gyveno Aukštadvaryje.

1919 m. Aukštadvaryj užėmęs raudonarmiečiams, V. Mongirdas, vengdamas suėmimo, slapčia naktį pasitraukė į Kauną. Sovietų kariams pagrasinus sušaudymu, po mėnesio į Kauną persikėlė ir jo šeima.

Lietuvos kariuomenės savanoris ir gydytojas

Pasitraukęs į Kauną, 1919 m. vasario 9 d. V. Mongirdas įstojo savanoriu į Lietuvos kariuomenę, buvo paskirtas į sanitarijos skyrių.

Kartu su provizoriumi Česlovu Jeronimu Budrevičiumi (1888–1979) jis paruošė mokomąjį leidinį „Apie vidurių šiltinę, kruvinąją ir kolera. Trumpi praktiški patarimai dezinfekatoriams“, kurį 1919 m. balandžio 12 d. Kaune išleido Vidaus reikalų ministerijos Sveikatos departamentas.

1919 m. kovo 8 d. paskirtas Kauno miesto Komendantūros bataliono jaunesniojo gydytoju, birželio 15 d. – Kauno evakuacijos punkto viršininku, rugpjūčio 1 d. – pakeltas Kauno Komendantūros gydytoju.

1919 m. spalio 1 d. V. Mongirdui suteiktas vyr. leitenanto laipsnis.

1920 m. vasario 1 d. paskirtas Karo ligoninės jaunesniojo ordinatoriumi, birželio 1 d. – vyr. ordinatoriumi.

V. Mongirdo veikla įvertino valstybė

Nuo 1920 m. V. Mongirdas kurį laiką buvo Saulės mokytojų seminarijos gydytoju Kaune. 1921 m. gegužės 2 d. Krašto apsaugos ministras skyrė Vladislavui Mongirdui padėką už tinkamą skyriaus sutvarkymą.

V. Mongirdo šeima į Aukštadvaryj sugrįžo 1921 m., o jis pats liko Kaune, nes įsijungė į Lietuvos aukštosios mokyklos – universiteto organizavimą, jame buvo lektoriumi.

1921 m. rugsėjo 19 d. vadovybė rekomendavo V. Mongirdą aukštesniai karininko laipsniui, tačiau gavo atsakymą, kad karo gydytojais yra prilyginami nerikuotės karininkams. Vis dėlto 1921 m. spalio 1 d. V. Mongirdui suteiktas Lietuvos kariuomenės kapitono laipsnis. 1922 m. balandžio 25 d. savo prašymu išėjo į atsargą ir grįžo į Aukštadvaryj.

V. Mongirdas su valstybe pasirašė sutartį dėl pavyzdinio ūkio vedimo, todėl žemės reformos metu jo žemės sklypas nebuvo apkarpytas.

Dar 1906 m. uošvis Bronislovas

Buvusioje Mišūčių dvarvietėje atidengtas paminklinis atminimo akmuo broliams Vladui ir Vytautui Mongirdams. Fotografavo Jolanta Klietkutė 2018-05-05.

Malevskis dvare įrengė stambų žuvų ūkį su 15 tvenkinių ir žuvų perykla. Pirmojo Pasaulinio karo metu, vėliau užėjęs sovietų kariuomenei, dar vėliau – Lietuvos kariuomenei – žuvis išgaudė kareiviai. Po karo ir žemės reformos naujomis sąlygomis ūkį teko atstatinėti. V. Mongirdas ėmėsi auginti kaliforninius vaivorykštinius upėtakius. Dvare lankėsi daug ekskursijų. Lankytojus žuvų ūkis ypač domino.

1928 m. birželio 14 d. už karinę tarnybą V. Mongirdas apdovanotas Lietuvos kariuomenės kūrėjų-savanorių medaliu.

V. Mongirdo dvare buvo apsisojęs Prezidentas Antanas Smetona, kai 1929 m. lankėsi Aukštadvaryje.

1931 m. Lietuvos vyriausybės ministras pirmininkas Juozas Tūbelis paskyrė Vladislavą Mongirdą Trakų apskrities Ypatyngiems tautoms atstovams rinkti susirinkimo pirmininku.

Tais pačiais metais V. Mongirdas dovanuoja žemės Aukštadvaryje naujai statomam mokyklos sklypui padidinti, o 1932 m. padovanojo turgaus aikštės sklypą Aukštadvario valsčiaus savivaldybei su sąlyga, kad ją išgrįstų grindiniu, įtaisytų aikštėje svarstyklės bei prie tvorų įrengtų stovus, kur žmonės galėtų pririšti savo gyvulius.

1932 m. vasario 25 d. Vladislavo Mongirdo veikla įvertinta Gedimino III laipsniu ordinu. Už nuopelnus V. Mongirdo portretas buvo pakabinatas Aukštadvario Valsčiaus savivaldybės raštinėje, o po juo – surašyti jo darbai Lietuvos naudai.

V. Mongirdas ne tik aktyviai platinio spaudą, bet ir dalyvavo įvairiuose konkursuose: 1933 m. dalyvavo žurnalo „Trimitas“ konkurse ir laimėjo Andriaus Varguolio knyga „Žalgio užrašai“.

1936 m. sausio mėn. su sūnumi Tadu (1908–1992) įstojo į Aukštadvario Šaulių sąjungos būrį. Abu

pasizadėjo Aukštadvario apylinkėse padėti praversti trumpalaikius „Cheminio karo“, tai yra, priešcheminės apsaugos kursus.

Sovietai ištrėmė prieš pat karo pradžią

Kai 1940 m. Aukštadvario dvaras buvo nusavintas sovietų valdžios, Mongirdai buvo iškeldinti iš dvaro rūmų. Palikdami rūmus pasėmė tik biblioteką. Karo metu sudėję visa gatvė ir namas, kuriame prieš tremtį gyveno Mongirdai. Sudėję ir dvaro biblioteką.

1941 m. birželio 14 d. visa Mongirdų šeima – Vladislavas Mongirdas (jo žmona jau buvo mirusi), jo sūnus Tadas su žmona Liudvika ir jų mažametis sūnus Bronislovas – iš Aukštadvario ištrėmta į Slavgorodo miestą Altajaus krašte.

Jo draugui, rašytojui Antanui Vienioliui-Žukauskui užtarus, Mongirdai 1957 m. balandžio 4 d. buvo paleisti ir parvyko į Lietuvą.

Deja, į Aukštadvaryj grįžti negalėjo. Apsistojo Kėdainiuose, nes sūnui Tadui ten buvo pasiūlytas elektros tinklų

Vladislavo Mongirdo kapas Kėdainių kapinėse. Šaltinis: Voruta, 2014, kovo 15, Nr. 6, p. 10.

viršininko darbas ir gyvenamas plotas.

Vladislavas Mongirdas mirė 1960 m. sausio 23 d., palaidotas Kėdainiuose.

Vlado Mongirdo atminimo įamžinimas

1931 m. V. Mongirdo garbei viena Aukštadvario gatvė buvo pavadinta Vlado Mongirdo vardu, sovietmečiu pavadinimas panaikintas. Aukštadvario seniūnės Jadvygos Dzenecvičienės pastangomis Trakų rajono savivaldybės tarybos 2016 m. spalio 4 d. sprendimu Nr. S1-233 viena Aukštadvario gatvė vėl pavadinta gydytojo Vlado Mongirdo vardu.

2009 m. lapkričio 13 d. Kretingos rajone jo vardu pavadinta pagrindinė Nausodžio kaimo gatvė.

2017 m. Kretingos r. sav. M. Valančiaus viešoji biblioteka parengė kraštotyros darbą „Mišūčių dvaro atmintis: Vladas Mongirdas“.

2018 m. gegužės 5 d. buvusioje Mišūčių dvarvietėje atidengtas paminklinis atminimo akmuo broliams Vladui ir Vytautui Mongirdams. Paminklo autorius Juozas Paulauskas. Pastatytas Budrių bendruomenės iniciatyva remiant Kretingos rajono savivaldybę.

Mongirdų giminės herbas Wadwicz (dail. Arvydas Kadzailis).

Vlado Mongirdo kūrybos eilėraštis

16 Vasariui
/V. Mongirdas/

Tu atgimei, Tėvyne numylėta,
Iš praeties vargy, tamsos kilai...
Sklausmy, aukų Tau daug padėta, –
Tegaudžia tad galingi laisvės Tau
varpai!..

Gaudžia varpai, žengia sūnai,
Žengia skaisčios sesutės,
Veržias erdvėn laisvės garsai, –
Te skamba jie stipriai
Nuo Vilniaus lig Birutės!..

Alsuot laisvai,
Numesti pančius
Ir niekadoms neb' būt vergais!..

Iškilkit aukštai,
Šalin mūs kančios,
Žygiuosim mes žingsniais tvirtais!..

Tėvyne, auka Tau šventa
Mūs kraujo ir mirties,
Gadynė gimė mums kita –
Liuosybės ir vilties...

Galinga Tu buvai, Tėvyne,
Tave vadavo milžinai...
Vardus garbingus atsiminę –
Stiprybei senti jų kapai...
Gaudžia varpai,
Tėvyne, Tu kilai!
Pakilo vėliavos aukštai!..

Vienybė žengsime galingi
Už laisvę mūsų Lietuvos.
Pasiryžimu mes audringi,
O Vilniaus... neužmiršim niekadoms!..

Jolanta KLIEKUTĖ
Kretingos muziejus

„Iš prieškarinio Trakojų gyvenimo atsiminimus“ Vladislavas Mongirdas pabaigė žodžiais, kurie labai aktualiai skamba ir šiandien:

„Niekومت nebuvo partiniu žmogumi, tamsiu fanatiku, stengiausi būti tolerantišku ir taktišku, niekuomet neužsigauti dėl kieno nors tikėjimo ar tautišku šventų jausmų...“

Buvau visą amžių gal per dideliu individualistu, gal šiek tiek mizantropu. Draugavau tik su atskirais žmonėmis, kuriuos godojau, kurių mačiau širdingumą, kilnumą. Visuomet žmoguje ieškojau žmogaus – prie tokių ir glaudžiaus...“

Dabar kiti laikai. Dabar iš patriotizmo galima Lietuvoj karjerą daryti... Dabar gal ir atsiranda dėl tos karjeros labai triukšmingų patriotų, kurie neduoda niekam ramiai praeiti, visur kiša savo „patriotišką“ nosį... Mat, vėry žmogus labai giriasi savo „patriotizmu“, lenka į akis, tai savaime kyla abejonės tuo jo patriotizmu, kyla įtarimas, ar nesislepia už to triukšmingo patriotizmo kokie negeri darbeliai...“

Mano nuomone, geriau daugiau ramybės, rimto darbo, ištermės, o mažiau riksmo...“

Dabar kiti laikai... pabudo Lietuva. Kilo iš letargo miego... Laisva. Ji dabar nepriklausoma!.. Pabudo jos sūnūs, stėjo daug darbininkų į darbą... atgijo viltis... Saulė mums užteko... Prie darbo visi – jauni ir seni... Visi vėrykime Lietuvos dirvoje vagas. Arkime jos dirvonus, sekime meilės, džiaugsmo seklas... Darbo daug... Tik dirbkime nepailsdami, stiprūs, galingi...“

Žadinkite dar užsniūdusius brolius, glauskite prie savęs su broliška meile, neužgaudami jų jausmų, neniekindami tos jų kalbos, kurią jie įčiulpė su motinos pienu – tai dar jiems šventa... Žadinkite juose tėvynės melę, kad jie pajustų, jog ji, Lietuva, o ne kas kitas yra jų tėvynė, yra jų Motina tikra...“

Mokyklose su meile ginkite jaunus Lietuvos piliečius, auginkite jaunąją kartą. Ji mūsų ateitis, ji Lietuvos galia ir viltis... Linkiu jums pasisekimo kilniam darbe. Linkiu iš visos širdies, nes jus myliu, myliu Lietuvą... Aukokime save, viską... dėl tos mūsų brangios Lietuvos!..“

Buvusioje Mišūčių dvarvietėje atidengtas paminklinis atminimo akmuo broliams Vladui ir Vytautui Mongirdams. Fotografavo Jolanta Klietkutė 2018-05-05.